DOI: 10.19195/0137-1150.168.3

Data przesłania artykułu: 10.10.2017

Data akceptacji artykułu: 30.10.2017

OLGA TREBYK

Коледж інформаційних систем та технологій Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Ukraina

Образ смерті в українських кумулятивних казках

Міфологія, релігія, культура, наука пропонують свої пояснення феномену смерті, намагаються допомогти вмираючим і тим, хто залишається серед живих. Традиційна культура, зокрема й фольклор теж вніс свій вклад у справу полегшення агонії, осмислив можливість допомогти нам впоратися з неминучим і, зрештою, неприйнятним фактом смерті¹.

Персонаж смерті рідко потрапляв в поле дослідження казказнавців. Про образ смерті в літературних казках писали Надія Тендітна й Ірина Ткаченко у тезах до конференції „Сучасна наука в мережі Internet (16–18.02.2016)”². Автори зазначають, що у літературних казках недотримання ритуалу поховання найчастіше вказує на бажання приховати злочин: „Забив брата з своєї стрільби, поховав його в полі при дорозі...”³ Врятувати від смерті може виконання певних завдань. Причини смерті в літературних казках відрізняються від народних трактувань цього феномену: „...утомлений власною жорстокістю, король умер”⁴ (казка Максима Рильського *Король*). Тендітна й Ткаченко у тезах роблять висновки, що найбільш поширеною в народних казках є смерть через коня. Трапляються схожі варіанти і в літературних казках. Наприклад, у задніпровській казці Олекси Стороженка *Три сестри*.

¹ Р. Гузій, *З народної танатології: карпатознавчі розсліди*, Львів 2007.

² Н. М. Тендітна, І. О. Ткаченко, *Образ смерті в українських літературних казках*, Int-konf.org, <http://int-konf.org/konf022016/1214-kandidat-floglogchnih-nauk-tendtna-n-m-tkachenko-o-obraz-smert-v-ukrayinskih-literaturnih-kazkah.html> [дата доступу: 02.07.2017].

³ Л. Українка, *Дитячі гри, пісні й казки*, Київ 1977, с. 119

⁴ *Срібна книга казок: Українські літературні казки*, ред. Ю. Винничука, Київ 1992, с. 465.

Існує дослідження Алексея Малинова *Образ смерті в російській казці*⁵. Автор зазначає, якщо забрати все що натякає або стосується смерті, то від казки нічого не залишиться. Йдеться про чарівну казку. Малинов вказує, що в казках герої швидко помирають, вбивають інших персонажів, немає опису жалю через смерть персонажа. У чарівних казках уявлення про смерть часто подане за допомогою опису світу померлих. Малинов наводить приклад кумулятивної казки *Курочка*⁶, в якій розбите курочкою яйце призводить до наступних смертей, наприклад, невістка вдавилася.

У пропонованому дослідженні вперше проаналізовано образ смерті в українських кумулятивних казках.

Досить часто казки завершуються типовою формулою: „І жили вони довго й щасливо”. Це створює у читача уявлення про вічне життя основних персонажів. У деяких текстах якщо і є згадка про життя після одруження, то це така типова формула: „І вони жили довго і щасливо, поки не померли”. Казка подає життя героїв без кінця, у ній збережене ставляться до смерті як до табу.

Уявлення про смерть, життя після неї і безсмертя стали основою культу предків. Це простежуємо в обрядовому фольклорі, казках, переважній більшості неказкової прози та інших фольклорних жанрах. З етіологічних легенд дізнаємося і про створення світу, і про світоподіл, і про надприродні істоти, про потойбіччя, його володарів. Останні у багатьох цивілізаціях переважно мали антропоморфні риси.

Люди вірили в те, що буде життя і після смерті: „Відбувалася немовби біфуркація, роздвоєння магічної сили померлого родича: душа йшла в небо, а тіло — в землю”⁷. Учені одностайні в тому, що давня форма віри в потойбічне життя пов’язана з анімізмом. Первісна людина почала сприймати смерть як довгий сон, після якого вона прокинеться, і їй можуть знадобитися предмети щоденного вжитку. Ці уявлення, на думку дослідників, сприяли і осілої племені в певних ареалах, оскільки одноплемінники повинні бути поруч, щоб підтримати своїх близьких після тривалого сну⁸.

Такі гіпотези підтверджує і фольклорний матеріал. На думку відомої вітчизняної фольклористки Лідії Дунаєвської, „мотив сну — як мотив смерті і відродження — споріднений з давньоміфологічним мотивом вмираючого

⁵ А. В. Малинов, *Образ смерти в русской сказке*, „Вече. Альманах русской философии и культуры” 3, 1995, с. 163–178.

⁶ А. Афанасьев, *Народные русские сказки А. Н. Афанасьева: в 3 томах*, т. 2, Москва 1984–1985, с. 83–84.

⁷ Б. Рыбаков, *Язычество древних славян*, Москва 1988, с. 76.

⁸ А. Чайковский, А. Капочкина, М. Кудрявцев, *История религий*, Нижний Новгород 2001, с. 5.

і воскресаючого божества, сягає генези тотемного покровителя, здатного воскресити посвяченого у світ предків”⁹.

Мета пропонованої статті — проаналізувати осмислення й особливості вербалізації уявлень про вмирання і потойбіччя в українських кумулятивних казках. Ці уявлення набули втілення в образі Смерті.

Тимчасова смерть як сон

Українська народна казка *Ох* (АА 667) — це чарівна казка із кількома ланковими кумулятивними структурами. Основний персонаж *Ох* дає чарівні завдання наймитові: $a1 + 2 + a1 + 2 + a1 + 2$, три ланки казки. Де *a* — відсилення *Охом* хлопця на виконання завдань, 1 — *Ох*, 2 — наймит. Смерть у цьому тексті набуває форми покарання за недбалість під час виконання завдань *Оха*:

Наймиток пішов. Чи рубав, чи не рубав, та ліг на дрівця й заснув. Приходить *Ох* — аж він спить. Він його взяв, звелів наносити дров, положив на дрова зв'язаного наймита, підпалив дрова... Згорів наймит! *Ох* тоді взяв попільця, по вітру розвіяв, а одна вуглина і випала з того попелу. *Ох* тоді і сприснув живущою водою, наймит знов став живий, тільки вже моторніший трохи. *Ох* оп'ять звелів дрова рубати — той знов заснув. *Ох* підпалив дрова, наймита спалив, попільця по вітру розвіяв, углину сприснув живущою водою — наймит знов ожив і став такий гарний, що нема крашого! От *Ох* спалив його і втретє, та оп'ять живущою водою сприснув углину — і з того ледачого парубка та став такий моторний та гарний козак, що ні здумати, ні згадати, хіба в казці сказати¹⁰.

Голосіння у казці

Осмислення невідворотності смерті, її причин, процесу помирання, уявлення про потойбіччя, про долю, — все це в усній народній творчості представлене насамперед у голосіннях (інші народні назви: заводи, плачі, йойкання). Голосильна традиція зумовлена первісними віруваннями про перехід людини в інший світ, прагненням полегшити за допомогою оплакування потойбічне життя померлого, перепросити й уласкавити його магичним способом від гніву і образи на живих¹¹. У казках вони представлені своєрідним обрядом ушанування пам'яті померлих.

⁹ Л. Дунаєвська, *Українська народна проза (легенда, казка): еволюція епічних традицій*, Київ 2009, с. 264.

¹⁰ Л. Дунаєвська, *З живого джерела. Українські народні казки в записах, переказах та публікаціях українських письменників*, Київ 1990.

¹¹ Детальніше див.: І. Коваль-Фучило, *Українські голосіння: антропологія традицій, поетика тексту*, Київ 2014, с. 173–188.

Знаходимо голосіння і в кумулятивній казці *Як звірі голосили по бабі* (АА¹² 37). Дід через відсутність родичів і сусідів просить у звірів допомоги у справі оплакування баби. За це він кожному обіцяє винагороду.

Казка має таку структуру: a1 + a2 + a3, три ланки, де а — виконання обрядового голосіння, а 1, 2, 3 — позначають тварин. Сюжет такий. Дід у горі через смерть своєї дружини. Він просить звірів голосити за нею. Ведмідь і вовк не вміють цього робити, дід виганяє їх. Лисиця ж голосить дуже жалібно, але виявляються її хитрість і підступність: вона з'їдає бабу. Залишаються кишки і кісточки, якими лисиця частує вовка. Потім вона трікстерським прийомом вводить в оману діда, з'їдаючи все його майно. Наведемо фрагменти тексту.

Домовленість із ведмедем:

Медведику-братику, приходь до мене голосить; у мене старушка умерла, а голосить нікому по покійниці. Сусідів у мене нема і рідні ніякої. Приходь, спасибі тобі, я тобі заплачу". — „А що ти мені даси?" — „Та як ти зумієш гарно поголосить, так получиш три паляниці і полумисок меду". — „Добре, дідусю, ходім, попробуєм".

Пішли вони в хату. Медвідь схилився до старухи і затаг:

У старика була старуха,
Він її не люби-и-и-в,
Вона його гризла,
Він її добив...¹³

Домовленість із вовком:

Вовчику-братику, у мене бабуся умерла, а тужить нікому, сусідів нема, а з села ніхто не йде. Приходь хоч ти поголоси". — „А що ж ти мені за те даси?" — „Та як зумієш гарно поголосить, так я тобі дам порося". — „Добре, дідусю, ходім, попробую".

Пішли вони в хату. Вовк нахилився до бабуні і затаг своїм товстим голосом:

Бідна ж ти моя старушечка,
Праведна твоя буде душечка!
Та не будеш ти терпіть
На тім світі мук,
Бо не сама померла,
А полягла од дідових рук¹⁴.

Домовленість із лисицею:

Лисичко-сестричко, запоможи моєму горю". — „А яке в тебе горе, дідусю?" — „Та у мене умерла старуха, а голосить нікому. Мені треба одлучитися на село, заказать там домовину і батюшці заявить, а дома біля покійниці оставить нікого". — „Та вона ж нежива, з хати не втче, можна і одну оставить", — каже лисиця. — „Ні, лисичко, так не годиться; кажуть старі люди, що покійницю одну оставляють без плачки гріх. Може, ти, лисичко, согласишся поголосить по моїй бабусі, а я тим часом схожу на село". — „А чого ж, для тебе, дідусю, я уважу, ти наш чоловік, ми скільки років живем з тобою мирно, лиха нам ти ніякого не заподівав. Для хорошого чоловіка я рада услу-

¹² Н. Андреев, *Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне*, Ленинград 1929.

¹³ І. Березовський, *Казки про тварин*, Київ 1979, с. 73–76.

¹⁴ Там само.

жить”. — „Так от, будь ласкава, оставайся голосить”. — „А що ти мені, дідусю, за те даси?” — „Та як зумієш гарно голосить, так я тобі пару курей дам, а як не зумієш, тоді получиш бича по ребрах”. — „О, дідусю, я зумію, мені не первина голосить”. — „Ну, ходім попробуєм”¹⁵.

Увійшли вони в хату, лисиця припала до покійниці і затягла тоненьким голосом:

У діда була бабуся,
Рано вставала,
По три скалки в день пряла,
Борщ, кашу варила,
Дідуся кормила.
Та навіщо ж ти, милая,
Дідуся спокинула?
Та чи він тебе не любив,
Та чи він тебе не кохав?¹⁶

Ще одним наочним прикладом казкового тексту із голосінням є казка *Вовкове щастя*¹⁷ (АА 122). Цей текст містить три ланки і має таку формулу: (T1/a1 + 2, a1 + 3, a1 + 4/T2). Де а — напад вовка на тварин з метою поживи, 1 — вовк, 2 — кобила з лошам, 3 — свиня з пацями, 4 — барани, T1, T2 — текст, котрий не залучений в кумулятивну структуру. Сюжет казки полягає в тому, що вовк почуває себе нещасливим. Він вирішив з’їсти кобилу, але вона його лигнула. Коли бідолаха має з’їсти свині, вони втекли. А барани, що запропонували йому голосити за небіщиком, підступно вбили його.

Вовкові то ся подобало, і пішов з баранами у село. І тогди сів си на горбочку та й як завив, то люди повибігали з псами, як зачали вовка бити, аж забили на смерть. Таке то було вовкове щастя!¹⁸

Казка спонукає водночас і остерігатися, боятися, і співчувати вовкові.

Персонаж Смерть

В українській фольклорній традиції смерть неодноразово стає об’єктом філософського осмислення. У вербалізації уявлень про смерть розкривається її багатогранність, описуються її пов’язаність із визначальними параметрами людського буття. Ставлення до смерті трактують як найбільшу втрату, як подію, що викликає сильне емоційне переживання. Смерть — це руйнування життя. Ця тема набуває найбільш трагічного звучання у сфері любові: саме в смерті коханої людини розкривається вся неблаганна жорстокість смерті, яка руйнує земне щастя. Водночас смерть сприймають як

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само, с. 200.

¹⁸ Там само.

долю, закон життя. Вона зрівнює всіх мешканців у покірному мовчанні. Смерть — це початок іншого буття, сенс і зміст якого вирішує прожите життя.

Персонаж Смерті в українських казках досить неоднозначний. Вона уособлює одночасно страх, мудрість, милосердя і навіть наївність. У монографії *Персонажі української народної казки* Леся Мушкетик пише:

У казці просто і доступно робиться чимало глибоких філософських висновків і спостережень над людською природою... Людина має жити добрими ділами; хто дає людям, той і отримує людську вдячність і залишається у людській пам'яті. Лиш вона є безсмертною, так само, як і душа людини.

Про це людина має пам'ятати, тобто вона завжди має пам'ятати про неминучість смерті, хоча здебільшого живе так ніби є безсмертним й гадає, що смерть її не стосується... Перед обличчям смерті людина постає беззахисна і такою, якою вона є, адже смертна не можна ні підробити ні підкупити, як говориться в казці¹⁹.

У побутових казках Смерть дещо наївна і до певного часу дозволяє себе обдурити. У казці *Циган і смерть* (АА 332)²⁰ циган просить Смерть стати його кумою. Вона допомагає йому розбагатіти. Коли ж приходить час помирати, циган придумує труну, яка крутиться. Тому Смерть не може його схопити. Вона навіть звертається зі скаргою до Творця, але той радить їй залишити цигана в спокої.

У кумулятивній народній казці *Бабуся і смерть*²¹ (АА 222) перші дві ланки описують, як баба просить Смерть відтермінувати свою вмирання, прийти завтра, а наступні три дні ховається:

Смерть пішла, а баба побігла до корчми й заховалась в бочці з медом.

Сидить баба в бочці і все не може заспокоїтись. „Ні, — думає, — тут мене смерть легко знайде”.

Вилізла й побігла до хати. Розпоролла перину й залізла в середину. Та й це місце бабі здалось ненадійним. Вилізла з перини й бігом до сараю. Саме в цей час появилась у дворі смерть. Побачивши таке опудало в пуху і пір'ї, смерть налякала й щодуху тікати.

Ще й досі боїться смерть показатись бабі на очі. А баба живе собі, вже й померти хотіла б, та смерть не приходить. Не знати, як ще довго баба буде жити. Коли не вірите, що так воно й було, запитайте бабу. Вона вам сама про все розкаже²².

Казка власне кумулятивна, має три ланки (T1/a1 + 2, a1 + 3, a1 + 4/T2). Де а — спроба смерті забрати бабу на той світ, 1 — смерть, 2 — баба, T1, T2 — текст, котрий не залучений в кумулятивну структуру. Остання ланка є кульмінаційною. Цікаво, що смерть до баби так і не приходить, тому бабі,

¹⁹ Л. Мушкетик, *Персонажі української народної казки*, Київ 2014, с. 295.

²⁰ Л. Чендей, *Сказки Верховины. Закарпатские украинские народные сказки*, Ужгород 1965, с. 157–158.

²¹ М. Зінчук, *Українські народні казки*, кн. 38, *Казки Полтавщини*, Чернівці 2010, <http://proridne.org/Українські%20народні%20казки/Бабуся%20і%20смерть.html> [дата доступу: 02.07.2017].

²² Там само.

навіть попри бажання померти, доводиться жити. Отже, трікстер теж певною мірою покараний смертю.

Однак лукавих людей Смерть може і провчити. У казці *Смерть кума*²³ (АА 332) вона допомогла біднякові стати багатим, навчивши лікувати людей. Смерть поставила одну умову: щоб той не забував, ким був, і вішав при вході в будинок постолі і петек (свій верхній одяг). Ставши багатим, чоловік все забув, та ще й намагався відкупитися від Смерті.

Прагнення обдурити Смерть подано за допомогою кумуляції:

Лежить у колиці слабій і бачить, іде Смерть, кума його. Заходить у хату та й іде просто до його голови. А колиска на пружині. Він торкнув ногою, колиска повернулася, і баба лишилася в ногах. Іде баба від ніг до голови, а він знову ногою торкнув, колиска повернулася, і баба знов лишилася в ногах. Іде баба знову від ніг до голови, а він знов ногою торкнув, але баба вхопилася за колиску і перебирає руками, підступає до голови. Він хотів ще раз повернути колиску, але вже не зміг²⁴.

Кумуляція ланкова, наявна лише в розв'язці. Має структуру (T1/a1 + 2, a1 + 3, a1 + 4/T2). Де а — спроба смерті забрати кума на той світ, 1 — смерть, 2 — кум, T1, T2 — текст, котрий не залучений в кумулятивну структуру. Чого він тільки не вигадував, але Смерть незмінно відповідала: „Крутись, куме, а од мене не відкрутішся”.

Старість і смерть

Усвідомлення близької смерті спонукає літню людину осмислити прожите, знову подумки згадати радісні хвилини, здобутки, втрати. Це допомагає вирішити внутрішні конфлікти, переосмислити власне життя, оцінити свої можливості, зрозуміти себе, з'ясувати справжні цінності життя. Ці проблеми порушені в казці *Старі люди і смерть* (власне українська казка):

Були собі дід і баба. Діти їх полишали, і вони жили самі. На старість ослабли вони. Баба вилізла на піч, а дід на постелі лежить. Пукає хтось у двері, баба сказала: — Можна! І зайшла до хати Смерть²⁵.

Діалог баби і смерті відбувається у вигляді кумуляції (T1/a1 + 2, a1 + 3, a1 + 4/T2). Де а — спроба смерті забрати бабу на той світ, прохання баби відстрочити неминучу загибель, 1 — смерть, 2 — баба, T1, T2 — текст, котрий не залучений в кумулятивну структуру:

²³ М. Зінчук, *Чарівна квітка: Українські народні казки з-над Дністра*, Ужгород 1986, <http://proridne.org/Українські%20народні%20казки/Кума%20Смерть.html> [дата доступу: 02.07.2017].

²⁴ Там само.

²⁵ М. Зінчук, *Українські народні казки*, кн. 13, *Казки Покуття*, Тернопіль 2005, <http://proridne.org/Українські%20народні%20казки/Старі%20люди%20і%20смерть.html> [дата доступу: 02.07.2017].

І каже бабі:

— Збирайся, підеш зо мною. Доста тобі на сім світі жити. Баба зачала проситися:

— Я ще хочу трохи жити.

І показує баба на діда, аби Смерть його брала. А вона не прийшла за дідом, вона прийшла за бабою. І пішла Смерть, ще бабу лишила. Прожила баба якийсь там тиждень, і знов приходить Смерть. І каже:

— Збирайся, ходи, вже доста тобі на сім світі жити. А баба їй:

— Та надворі так студено, мороз. Як іти з печі?

Та й знов показує пальцем на діда. І знов пішла Смерть і лишила їх обох.

Пройшов ще тиждень, і Смерть приходить третій раз. І на цей раз уже забрала бабу. А дід ся лишив. А через пару день прийшла і забрала діда. Помер і дід²⁶.

Висновки

Образ смерті — один із найдавніших, найцікавіших і найзагадковіших в українській культурі. Смерть завжди викликала страх і трепет. Феномен смерті — велика таїна. Осмислення цієї теми є стрижнем формування соціокультурного середовища, а смислове наповнення цього феномену дає різноманітні ціннісні системи. Смерть є одним із фундаментальних параметрів колективної свідомості, які змінюються з плином історії. Кожен народ має своє суб'єктивне сприйняття феномену смерті. Фольклорні твори по-різному використовуються виражальні засоби для створення цього образу.

Наведені приклади вказують на існування образу смерті в українських кумулятивних казках. Основний композиційний прийом кумулятивних казок полягає в певному багаторазовому, щоразу наростаючому повторенні одних і тих самих дій, поки створений ланцюг не обривається або ж не розплітається в зворотному, спадаючому порядку. Такі казки можуть мати від трьох до 20 ланок. У нагромадженні — основний інтерес і зміст казок.

Тема смерті у кумулятивних казках представлена в різних вимірах і на різних рівнях. Так, у персонажному коді аналізованих текстів маємо образ Смерті (казки *Циган і смерть*, *Бабуся і смерть*, *Старі люди і смерть*). Вона має антропоморфний вигляд, може стати помічником людини. Хитрі витівки не допомагають людині уникнути смерті чи покарання.

У досліджених кумулятивних казках народна уява допускає відродження людини після смерті в новій якості (казка *Ох*). Це пов'язане з уявленнями про ініціацію.

Уявлення про правильне поховання, зокрема про належне оплакування, осмислене і відображене у казках *Як звірі голосили по бабі*, *Вовкове щастя*.

²⁶ Там само.

Бібліографія

- Afanas'ev A., *Narodnye russkie skazki* A. N. Afanas'eva: v 3 tomah, Moskva 1984–1985.
- Andreev N., *Ukazatel' skazochnykh syuzhetov po sisteme Aarne*, Leningrad 1929.
- Berezovs'kyj I., *Kazky pro tvaryn*, Kyi'v 1979.
- Chaikovskii A., Kapochkina A., Kudryavtsev M., *Istoriya religii*, Nizhnii Novgorod 2001.
- Chendei L., *Skazki Verkhovyny. Zakarpatskie ukrainskie narodnye skazki*, Uzhgorod 1965.
- Dunajevs'ka L., *Ukrai'ns'ka narodna proza (legenda, kazka): evoljucija epichnyh tradycij*, 2-e vyd., Kyi'v 2009.
- Dunajevs'ka L., *Z zhyvogo dzhherela. Ukrai'ns'ki narodni kazky v zapysah, perekazah ta publikacijah ukrai'ns'kyh pys'mennykiv*, Kyi'v 1990.
- Guzij R., *Z narodnoi' tanatologii': karpatoznachchi rozslidy*, L'viv 2007.
- Koval'-Fuchylo I., *Ukrai'ns'ki golosinnja: antropologija tradycii', poetyka tekstu*, Kyi'v 2014.
- Malinov A. V., *Obraz smerti v russkoi skazke*, „Veche. Al'manakh russkoi filosofii i kul'tury” 3, 1995.
- Mushketyk L., *Personazhi ukrai'ns'koi' narodnoi' kazky*, Kyi'v 2014.
- Rybakov B., *Yazychestvo drevnikh slavyan*, Moskva 1988.
- Sribna knyga kazok: *Ukrai'ns'ki literaturni kazky*, red. Ju. Vynnychuka, Kyi'v 1992.
- Tenditna N. M., Tkachenko I. O., *Obraz smerti v ukrai'ns'kyh literaturnyh kazkah*, <http://int-konf.org/konf022016/1214-kandidat-filogichnih-nauk-tenditna-n-m-tkachenko-o-obraz-smert-v-ukrayinskih-literaturnih-kazkah.html>.
- Ukrai'nka L., *Dytjachi gry, pisni j kazky*, Kyi'v 1977.
- Zinchuk M., *Charivna kvitka: Ukrai'ns'ki narodni kazky z-nad Dnistra*, Uzhgorod 1986.
- Zinchuk M., *Ukrai'ns'ki narodni kazky*, kn. 38, *Kazky Poltavshhyny*, Chernivci 2010.
- Zinchuk M., *Ukrai'ns'ki narodni kazky*, kn. 13, *Kazky Pokuttja*, Ternopil' 2005.

The image of death in Ukrainian cumulative tales

Summary

Analyzing the texts of Ukrainian cumulative tales, we can conclude that there are cumulative structures in death tales. The author of this article analyzes these cumulative structures; numbers are given according to Andreev's index. The theme of death in these tales is presented in different dimensions and at different levels. In the character code of the analyzed texts, there is an image of death that has an anthropomorphic appearance. The author of this article gives examples of tales in which lamentation is used as a cumulative method.

Keywords: cumulative tale, cumulation, death, folklore, lamentations

Образ смерти в украинских кумулятивных сказках

Резюме

Анализируя тексты украинских кумулятивных сказок, можно сделать вывод, что в украинском сказочном фонде присутствуют сказки о смерти. Эти сказки имеют куму-

лятивные структуры. В украинских кумулятивных сказках по-разному представлен образ смерти. В статье проанализированы кумулятивные структуры, приведены номера сюжетов в соответствии с сюжетным указателем Николая Андреева. Тема смерти в кумулятивных сказках представлена в разных измерениях и на разных уровнях. Так, в персонажном коде анализируемых текстов есть образ Смерти, имеющей антропоморфный вид. В статье рассматриваются сказки, в которых используется кумулятивный прием причитания.

Ключевые слова: кумулятивная сказка, кумуляция, причитания, смерть, фольклор